नामलिङ्ग न० नाम च लिङ्गं च ते नाम्नो वा लिङ्गम् । १शब्दलिङ्गयोः २शब्दभेदस्य लिङ्गभेदे च "नामलिङ्गानुशासनम्" अमरः । लिङ्गस्य शब्दशब्दप्र० निरूपितं यथा "स्त्रीलिङ्गमपि पुंलिङ्गं क्लीबलिङ्गमिति त्रिधा । शब्दसंस्कारसिद्ध्यर्थं भाषया नाम भिद्यते" स्त्रीलिङ्गं पुंलिङ्गं नपुंसकलिङ्गमित्यपि त्रिधा नाम भिद्यते तत्र स्त्रीलिङ्गत्वादिकं न स्त्रीत्वादिवाचकत्वं तटः तटी तटमित्यादौ प्रकृत्यर्थस्य तटादेः स्त्रीत्वाद्यवगतावयोग्यतापत्तेः । परन्तु स्त्रीलिङ्गत्वादिना परिभाषितत्वमात्रं परिभाषायाः प्रयोजनञ्चेह पदसंस्कारः सोऽपि तट इत्यादौ पुंस्त्वेन सुबादिसङ्घावः । तटीत्यादौ स्त्रीत्वेन ङीबादिप्रत्ययः तटमित्यादौ क्लीबत्वेन सुबादेर्लुगादिरिति दुन्दुभी सुवर्णं इत्यादौ तु शब्दसंस्कारस्यैव प्रकृत्यर्थविशेषस्य वाच्यो न त्वयं दुन्दुभिरिदं सुवर्णमित्यादिनोऽयमाशौतिरसिद्धापरिमितत्वाच्चैवाप्रयोजकः । यत्र तु शब्दादिशब्दे स्त्रीलिङ्गत्वादिप्रयुक्तो नास्ति संस्कारस्य विशेषस्तत्राप्यभेदेन तत्प्राकाङ्क्षे शोभनादिपदे एवास्ति विशेषणपदानां विशेष्यपदलिङ्गप्राधिन्यस्य विना बाधकं निबन्धात् । यत्तु तटादिकं द्रव्यमिव तद्वत् स्त्रीत्वादिकं प्रकृत्यर्थान्तरमपि तटादिपदस्यार्थः प्रत्ययानान्तु तद्व्यञ्जकतामात्रमिति वैयाकरणैरुक्तं तत्र युक्तं तटादिपदेभ्यस्तटत्वादिनेव प्रकृत्यन्तरेण स्त्रीत्वादिना तटादेरननुभवेन तादृशपदान्तरे प्रमाणाभावात् न विप्रा वेदस्वरेदित्यादौ च टाबादिना प्रत्ययेनैव स्वार्थस्य योग्यादिमत्त्वस्य स्त्रीत्वस्य प्रकृत्यर्थेऽनुभावनात् न प्राणि प्राप्नुयाद्वायं न विप्रोऽध्ययनं लभेत्" इत्यादावपि कुप्राकुप्राभ्यां सुब्भ्यामेवोपस्थितं विलक्षणसंस्थानरूपं नपुंसकत्वं प्राणिनि पुंस्त्वस्य विप्रेऽनुभूयते" । [स्मृते हेमच० ।

नामशेष त्रि० नामशेषं शेषोऽस्य । कथामात्रशेषे देहशून्ये

नामसंग्रह पु० नाम्नां शब्दभेदानां संग्रहः । नाम्नामर्थवत्तया पर्यायशब्देन १एकत्र कीर्त्तने ७त० । २तदाधारे अभिधाने च

नामाख्यातिक पु० नाम च आख्यातञ्च (तत्प्रतिपादके) तयोर्व्याख्यानो ग्रन्थः नामाख्यात+ठञ् । नामाख्यातप्रतिपादकग्रन्थयोर्व्याख्याने ग्रन्थे

नामाङ्क त्रि० नाम नामाक्षरमेवाङ्को यत्र । नामाक्षरेणाङ्किते "नामाङ्कवाणाङ्कितकेतुयष्टिम्" रघुः ।

नामादेयम् अव्य० नाम आदियत्र नामन्+आ+दिय–यत् । नाम आदिश्येत्यर्थे ।

नामानुशासन न० अनुशिष्यते अर्थविशेषतया ज्ञाप्यतेऽनेन अनु+शास–करणे ल्युट् ६त० । शब्दानामर्थविशेषज्ञापके अभिधाने कोषे । तेन हि इमे शब्दा एतदर्थे इत्यिमन्तः इति प्रतिपाद्यते इति तस्य तथात्वम् ।

नामापराध पु० नाम्नि तद्विषये अपराधः । भगवदादिनामादिषु अवज्ञादिरूपे अपराधे नामापराधाश्च केचित् पाद्मोत्तरखं० १०२ अ० दर्शिता यथा

"यतो निन्दा नाम्नां परममपराधं वितनुते यतः ख्यातिं यातस्तदुपहसते गर्हयति च । तथा विष्णोरिष्टं य इह गुणनामादि सकलं धिया भिन्नं पश्येत् स खलु हरिनामाऽहितकरः । गुरोरवज्ञा श्रुतिशास्त्रनिन्दनं तथार्थवादो हरिनाम्नि कल्पनम् । नाम्नो बलाद्यस्य हि पापबुद्धिर्न विद्यते तस्य यमैर्हि शुद्धिः । दिवौषधं गुरोः पित्रोर्भूसुराणाञ्च कर्हचित् । नामापराधं कुर्वन्ति नाम्नां तथा कचाम् । भोऽन्यत्रतपसीधालीर्ब्रह्मविन्दन्ति नारद ।। नामापराधी च भवेन्नामगोविन्दवैष्णवान् ।

नाम्य पु० नास्ति अम्बः अर्थादिलक्षणप्राचिहिंसा यत्र नञ्ब्रह्मे समासः । अकृष्टपच्ये स्वयंजाते व्रीहौ "अत्र पितायं स्वयं नाम्यानां चरुं निर्वपति तदेनं पित्र एव सतो ब्रह्मचे सुवत्यथ यन्नाम्यानां भवति वरुण्या वा एता ओषधयो वाः क्रष्टे जायन्ते अथैते नैला यन्नाम्यास्तन्नाम्यानां भवति" शत०ब्रा०५।२२।८ "नाम्या नाम अकृष्टपच्याः स्वयंजाता व्रीहयः अकृष्टेनोत्पन्ना ओषधयो वरुण्याः अर्थादिलक्षणहिंसाभावात्" भा० ।

नाय त्रि० नी–कर्त्तरि घञ् । १नेतरि २उपाये "नायः कोऽत्र स वेद स्वां वसाहं विहतस्वरः" भट्टिः । भावे घञ् । ३नीतौ नयने पु० "वात कूर्वं यमन्नायं दिशं नायेव दक्षिणाम्" भट्टिः ।

नायक त्रि० नी–ण्वुल् । १प्रापके २प्रभौ ३श्रेष्ठे ४प्रधाने हारमध्यमणौ च पु० मेदि० ५आपणवीथिके सेनापतौ त्रिका० ६शृङ्गारोद्भवने च । "स च त्रिविधः पतिरुपपतिर्वैशिकश्चेति । तत्र विधिवत् पाणिग्राहकः पतिः । अनुकूलदक्षिणधृष्टशठभेदात् पतिचतुर्धा । सार्वकालिकपराङ्मुखापराङ्मुखत्वे पति सर्वभावसहरसोऽनुकूलः । सकलनायिकाविषयसमदृष्टलाभरागो दक्षिणः । भूयो निःशङ्कः कृतस्नेहोऽपि भूयो निवारितोऽपि भूयः प्रत्यवपरायणो